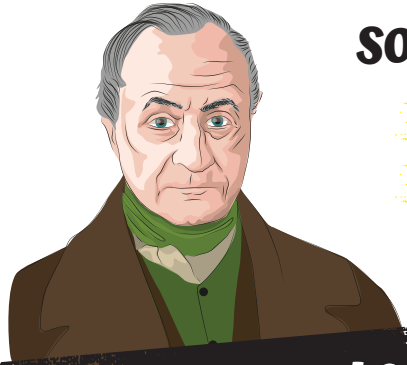

Sosyolojiye Giriş

1. ÜNİTE

Auguste Comte
Sosyolojinin Kurucusu

SOSYOLOJİNİN KELİME ANLAMI

SOCIUS (Toplum)

LOGOS (Bilgi, bilim)

TOPLUM BİLİMİ

Sosyoloji Nedir?

Toplumların meydana gelişini, gelişmesini ve zamanla uğradıkları değişiklikleri, toplumu meydana getiren unsurları ve bu unsurlar (birey, grup, kurumlar) arasındaki sosyal ilişkileri, sosyal olay ve sosyal olguları inceleyen pozitif bir bilimdir.

SOSYOLOJİNİN KONULARI

1 Toplumsal Yapı

2 Toplumsal Grup

3 Toplumsal Kurumlar

4 Toplumsal Tabakalaşma

5 Kültür

6 Toplumsal Değişme ve Gelişme

SOSYOLOJİNİN ÖZELLİKLERİ

- 1** Pozitif bir bilimdir. Normatif değildir.
- 2** Olması gerekeni değil, olanı inceler.
- 3** Kendine has yöntem ve teknikleri vardır.
- 4** Nesnelidir. Toplumu bütün olarak ele alır. Kuşatıcıdır.
- 5** Sosyal olayları farklı yönleriyle ele alır.
- 6** Toplumsal olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurar.
- 7** Sosyoloji olgulara dayalı bilimdir. Laboratuvarı tarih ve toplumdur.
- 8** Diğer bilimlerle sürekli ilişki içindedir. Onların verilerinden yararlanır.
- 9** Bireysel problemleri ele almaz. Benzer ve tekrarlanan toplumsal olaylarla ilgilenir.
- 10** Evrensel problemlerle ilgilenmez. Her toplumu kendine özgü nitelikleriyle inceler.
- 11** Sadece olayları belirlemez. Aynı zamanda sorunlara çözümler de önerir.
- 12** Toplumdaki benzer nitelikteki sosyal olayların ortak yönlerini bulur ve buradan genellemelere ulaşılır.

SOSYOLOJİK DÜŞÜNMENİN BİREYE VE TOPLUMA KATKILARI

- » İçinde yaşanılan toplumu / kurumu / grubu daha iyi anlamayı sağlar.
- » Toplumsal olayları daha geniş bir perspektifle analiz edebilmeyi sağlar.
- Sosyolojik bakış:** Sosyolojinin toplumu ve toplumsal olayları algılama ve yorumlama tarzına denir.
- » İnsanın kendi davranışlarının nedenlerini daha iyi anlayabilmesini sağlar.
- » Bireylere araştırmacı ve sorgulayıcı bir düşünce tarzı kazandırır.
- » Sosyal sorunların nedenlerini açıklayarak bunların çözümüne katkı sağlar.
- » Bilinen toplumsal gerçekliklerin arkasındaki ilişkilerin ve gerçekliğin görülmesini kolaylaştırır.
- » Farklı kültür ve ülkelerdeki kişilerin davranışlarının anlaşılmasını, dolayısıyla empati becerisinin gelişmesini sağlar.

SOSYOLOJİDE ÖNE ÇIKAN BAZI KURAMLAR (TEORİLER)

İşlevselci Kuram

İşlevselci kurama göre toplum, kendi varlığını devam ettirebilmek için beraber işleyen ve birbirine bağımlı birimlerden oluşur. Bu kuram, toplumu kendisini oluşturan parçaların toplamından farklı bir bütün olarak kabul eder. İşlevselci kuramın en temel özelliği; mükemmel bir uyum olmasa dahi tüm parçaların bütünleşmek için etkileşim içinde olduklarını, düzen ve denge sağlayan mekanizma görevi gördüklerini savunmasıdır. İşlevselci kurama göre toplum, karmaşık parçalardan oluşan dengeli bir bütündür.

Çatışma Kuramları

Çatışma kuramları, işlevselci kuramı değişime kapalı ve fazla muhafazakâr bulduğu için eleştirir. İşlevselci kuramcılar, toplumsal düzene vurgu yaparken çatışma kuramcıları uyumsuzluk ve çatışmalara dikkat çekerler. İşlevselci kuram için toplumun dengesi hem durağanlığı hem hareketi gerektirir. Bu yaklaşıma bazı çatışma kuramcıları itiraz eder ve çatışmalardan doğan hareketin değişimin motoru olduğunu öne sürerler.

Çatışma kuramları, Karl Marx ve Max Weber'in görüşlerine dayanır. Marx, toplumu toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizlik temelinde açıklamıştır. Ona göre toplumların tarihi, sınıf çatışmalarının tarihidir. Max Weber ise çeşitli iktidar kaynakları temelinde bireyler ve topluluklar arasındaki çıkar çatışmaları üzerinde durmuştur.

Karl Marx

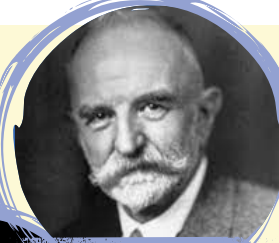
Max Weber

Sembolik Etkileşimcilik Kuramı

Makro (büyük ölçekli) toplumsal yapılar yerine insan eylemine odaklanan ve toplumu mikro (küçük ölçekli) yönden inceleyen bir kuramdır.

George Herbert Mead'ın öncülüğünü yaptığı sembolik etkileşimcilik kuramı, adından da anlaşılacağı üzere sembollere vurgu yapar. Eğitim, siyaset gibi büyük ölçekli yapılar yerine iki arkadaş arasındaki küçük ölçekteki etkileşime odaklanır. Kişileri günlük hayattaki etkileşimlerinin bir sonucu olarak görür. Bu etkileşime odaklanan sembolik etkileşimcilik kuramı, toplumsal düzen ve toplumsal değişim kavramlarını küçük parçadan büyük parçaya giderek açıklar. Toplumu bireylerin günlük etkileşimlerinin ürünü olarak görür. İnsan ilişkilerinin temelinde, bir semboller bütünü olan dil vardır. Ortak dil sayesinde ortak düşünce ve davranışlar gelişir.

Kişi; etrafındaki kimseler, nesnelere ve yaşanan olaylar hakkında etkileşime girdiği insanlarla ortak görüşler geliştirir. Bunun sonucu olarak benzer davranışlar ve toplumsal düzen oluşur. Kuramın diğer önemli temsilcisi Herbert Blumer'dir.

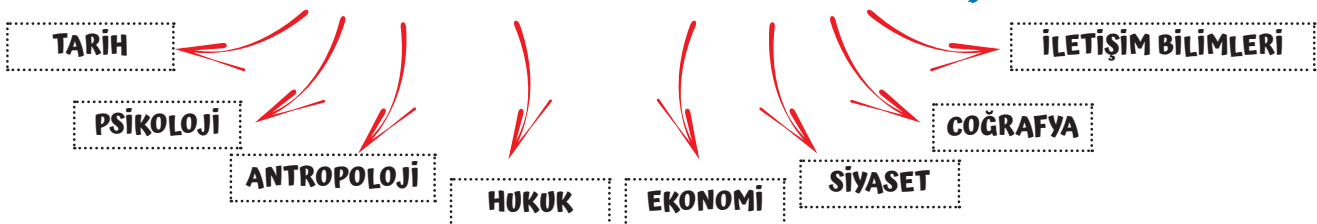

George Herbert Mead

Herbert Blumer

SOSYOLOJİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

1. TARİH

- ✓ Tarih, geçmişteki yaşantıları zaman ve yer göstererek inceler. Sosyoloji ise bu konuları genel olarak alır. Tarihteki olayların nedenleri ancak sosyolojinin yardımıyla anlaşılabilir. Tarih sosyolojinin laboratuvarıdır.

2. PSİKOLOJİ

- ✓ Psikoloji, bireyi sosyoloji ise toplumu inceler. Ancak bireylerin tanımadan, bireyin davranışlarının arkasında yatan nedenleri bilmeden, toplumun yapısı kültürü ve değişkenlerini anlamamız mümkün değildir. Bu nedenle sosyoloji psikolojiden yararlanır.

3. ANTROPOLOJİ

- ✓ İnsanın kökenini, biyolojik yapısını, evrimini, bedensel özelliklerini, ilkel toplulukları ve kültürleri inceleyen bilim dalıdır. Sosyoloji, kültürlerin geçirmiş olduğu değişimlerle toplumsal kurumların değişim ve gelişimlerini anlamak için antropolojiden yararlanır.

4. HUKUK

- ✓ Hukuk, insanlar arası ilişkileri düzenleyen ve uyulması zorunlu olan yazılı kurallardır. Sosyoloji toplumsal düzen, normlar ve toplumsal yapıyı anlamak için hukuktan yararlanır.

5. EKONOMİ

- ✓ Mal ve hizmetlerin üretim şeklini, tüketimini ve dağılımını inceler. Toplumsal ilişkileri konu edinen sosyoloji, üretim ve tüketim sürecinde ortaya çıkan ekonomik ilişkileri ve bu ilişkiler sonucunda elde edilen toplumsal statüler, roller ve tabakalaşmayı anlamak için ekonomi bilimiyle yakın çalışır.

6. SİYASET

- ✓ Siyaset toplumların yönetimlerini, işleyişlerini ve oluşumlarını ele alan, iktidar olgusunu inceleyen bilimdir. Siyaset, toplumdan ayrı bir alan değildir. Her toplum belli bir siyasi yapı altında şekillenir ya da toplumsal olaylar toplumun iyi yönetimini belirler. Bu bakımdan siyaset ve sosyoloji birbirlerinin araştırmalarından destek alır.

7. COĞRAFYA

- ✓ Sosyoloji, toplumların üzerinde yaşadığı bölgenin ve bölge özelliklerinin toplumsal hayata etkisini anlayabilmek için coğrafyanın verilerinden yararlanır.

8. İLETİŞİM BİLİMLERİ

- ✓ Sosyoloji; bilişim ve medya teknolojilerinin önem kazandığı günümüzde iletişimin toplumsal anlamı, topluma etkileri, toplum-iletişim ilişkisi, toplumsal iletişimin tarihsel süreç içindeki gelişimi gibi konuları açıklamada iletişim bilimlerinden yararlanır.

TOPLUMSAL OLAY VE TOPLUMSAL OLGU KAVRAMLARI

Toplumsal Olay

Toplum hayatında tek tek ortaya çıkan, yeri ve zamanı belirli değişimlerdir. Bu yüzden somut ve özeldir. Örneğin bir ailenin köyden büyük bir şehre göç etmesi bir toplumsal olaydır.

Toplumsal Olgu

Toplumsal olgu, toplumsal olayların tekrar etmesiyle doğan, mekândan ve zamandan bağımsız durumlardır. Dolayısıyla toplumsal olgular genel ve soyuttur. Göç, pek çok dönemde ve toplumda gözlenen bir toplumsal olgudur.

Erdal ve Özlem'in Evlenmesi
(Toplumsal Olay)

EVLENMEK
(Toplumsal Olgu)

Toplumsal Olay ve Olgu Örnekleri

Kurtuluş Savaşı
(Toplumsal Olay)

SAVAŞ
(Toplumsal Olgu)

23 Ekim 2011 Van Depremi
(Toplumsal Olay)

DEPREM
(Toplumsal Olgu)

UYARI

Sosyolojide olay ve olgular, indirgemeci ve bütünsel olmak üzere iki tür yaklaşım temelinde analiz edilir. İndirgemeci yaklaşım; toplumsal olay ve olguları siyasi, ekonomik, dinî, hukuki ve ahlaki boyutlarından sadece birine indirgeyerek inceler. Bu yaklaşım, toplumu analiz etmede dar bir perspektif sunduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bütünsel yaklaşım ise toplumsal olay ve olguları siyasi, ekonomik, dinî, hukuki ve ahlaki boyutlarının tümünü içerecek şekilde ve adı geçen tüm boyutların birbirleriyle etkileşimini dikkate alarak analiz eder. Bütünsel yaklaşım, toplumu analiz etmede geniş bir perspektifi sunması bakımından sosyologlar tarafından daha fazla tercih edilir.

ETKİNLİK-1

Aşağıda verilen örneklerin toplumsal olay ya da toplumsal olgu kavramlarından hangisine ait olduğunu, uygun alanı işaretleyerek belirtiniz.

Örnekler	Toplumsal Olay	Toplumsal Olgu
Modernleşme		
Fransız Devrimi		
Beyin Göçü		
Gölcük Depremi		

TOPLUM VE TOPLUMU OLUŞTURAN ÖGELER

Toplum Nedir?

Toplum; belli bir coğrafyada, belli bir otoriteye bağlı olarak ortak ve temel çıkarlarını korumak için bir araya gelmiş, bu amaçla toplumsal ilişkiler kuran ve ortak bir kültürü paylaşan insanların oluşturduğu bütünlüktür.

TOPLUMUN ÖZELLİKLERİ

Toplum sınırları belli bir coğrafyada yaşayan insanlardan meydana gelir.

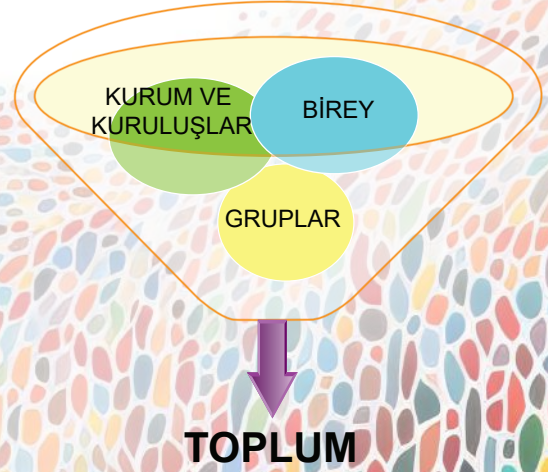
Bir toplum içinde yaşayan bireyler ortak duygu, düşünce ve çıkarlara sahiptir.

Her toplumun kendine özgü kültürü ve tarihsel birikimi vardır.

Toplumu meydana getiren bireyler arasında sosyal ilişki ve etkileşim vardır.

Toplum bireylerin toplamından ibaret değildir. Toplum, bireysel ilişkiden doğan ama bireyleri aşan ilişkiler ve kurumlardan oluşur.

TOPLUMU OLUŞTURAN UNSURLAR

ANAHTAR KAVRAM

Toplumsal Kurum

Toplumun temel ihtiyaçlarının karşılanmasına katkıda bulunmak üzere organize olmuş, birbirleriyle ilişki hâlinde ve sürekliliği olan sistemleri ifade eder. Aile, eğitim, ekonomi, siyaset ve din birer toplumsal kurumdur.

ANAHTAR KAVRAM

Toplumsal Kuruluş (Organizasyon)

Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş, kendi iç kuralları, yönetmelikleri, tüzükleri ve daha birçok düzenleme mekanizması olan tesislerdir. Şirketler, okullar, dernekler, vakıflar, bankalar vb. birer toplumsal kuruluştur.

Toplumsal Grup

Toplumsal grup, ortak amaçlarını gerçekleştirmek için belli kurallara göre, belirli bir süre karşılıklı ilişkilerde bulunan ve en az iki kişiden oluşan topluluktur.

TOPLUMSAL GRUBUN ÖZELLİKLERİ

En az iki kişiden oluşur.

Ortak amaç etrafında iş birliği vardır.

Görel bir sürekliliği vardır.

Üyelerinin belli bir statü ve rolü vardır.

Yapı ve fonksiyon bakımından zamanla değişir.

Üyelerce benimsenmiş ortak norm ve değerler vardır.

Üyeleri karşılıklı sosyal ilişki hâlinindedir.

TOPLUMSAL GRUBUN İŞLEVLERİ

» Bireye moral, topluluk ve güven duygusu verir.

» Bireye toplumun kültürünü kazandırır ve böylece toplumsallaşmayı sağlar.

» Bireyin yeteneklerini ve kişiliğini geliştirir.

» Bireyler arasında toplumsal yakınlık sağlar ve etkileşimi artırır.

» Bireyin beklentilerini ve gereksinimlerini karşılar.

TOPLUMSAL GRUP ÇEŞİTLERİ

TOPLUMSAL İLİŞKİ TİPİNE GÖRE

Birincil gruplar
İkincil gruplar

GRUBUN BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE

Büyük gruplar
Küçük gruplar

GRUBUN SÜREKLİLİĞİNE GÖRE

Geçici gruplar
Sürekli gruplar

GRUBA KATILMA ŞEKLİNE GÖRE

Katılımın isteğe bağlı olduğu gruplar
Katılımın zorunlu olduğu gruplar

GRUBUN KURULUŞ BİÇİMİNE GÖRE

Resmî gruplar
Resmî olmayan gruplar

TOPLUMSAL DAYANIŞMANIN TÜRÜNE GÖRE

Cemaat
Cemiyet

TOPLUMSAL İLİŞKİ TİPİNE GÖRE GRUPLAR

BİRİNCİL GRUP

- » Üye sayısı azdır.
- » “Biz” bilinci güçlüdür.
- » Üyeler arasında yüz yüze, sık ve sürekli bir ilişki vardır.
- » Üyeler arasındaki ilişki duygusal temele dayanır. Dostluk, sevgi gibi.
- » Toplumsal denetim güçlüdür.
- » Grubun ilişkilerini düzenleyen kurallar yazılı olmayan kurallardır.
- » Aile, akraba ve arkadaş grupları birincil gruplardır.

İKİNCİL GRUP

- » Üye sayısı çoktur.
- » “Ben” duygusu güçlüdür.
- » Üyeler arasındaki ilişki resmî ve seyrek.
- » Üyeler arasındaki ilişki akılcı temele dayanır.
- » Toplumsal denetim zayıftır.
- » Grubun ilişkilerini düzenleyen kurallar yazılı kurallardır.
- » Devlet, dernek, siyasi partiler ikincil gruplardır.

UYARI

Birincil ilişkilerin birincil gruplarda ve ikincil ilişkilerin ikincil gruplarda ortaya çıkması daha mümkün olsa da bazı istisnalar olabilir. Birçok ikincil grup, bazı birincil ilişkileri içerir. Örneğin okul gibi ikincil gruplarda ikincil ilişkilerin yanı sıra birincil ilişkiler de görülebilir.

TOPLUMSAL DAYANIŞMA TÜRÜNE GÖRE GRUPLAR

1 Cemaat (Topluluk)

- » Irk, etnik yapı ve kültür bakımından farklılaşmamış bireylerden meydana gelir.
- » Kapalı ve homojen gruplardır. Köyler gibi.
- » Geleneksel kalıplar egemendir.
- » Bireylerde birlik şuuru ve “biz” duygusu hâkimdir.
- » Bireyler arasındaki ilişki samimidir ve birincil ilişkiler görülür.
- » Ortak irade ve ortak mülkiyet vardır.
- » Mekanik dayanışma vardır.
- » Toplumun çıkarları bireyin çıkarlarından önce gelir.

2 Cemiyet (Toplum)

- » Irk, etnik yapı, sosyo-ekonomik durum ve kültürel sistemleri açısından farklılaşmış bireylerden meydana gelir.
- » Geniş ve heterojen gruplardır. Kent toplulukları gibi.
- » Bireylerde “ben” duygusu hâkimdir.
- » Bireyler arasındaki ilişkiler resmîdir ve ikincil ilişkiler görülür.
- » Bireysel irade ve özel mülkiyet vardır.
- » Organik dayanışma vardır.
- » Bireylerin çıkarları önce gelir.

GRUBUN BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE GRUPLAR

1. KÜÇÜK GRUP

Üye sayısı az olan, bundan dolayı etkileşimleri güçlü, ilişkileri yüz yüze olan gruplardır. Örneğin aile, takım gibi.

2. BÜYÜK GRUP

Üye sayısı çok olan, bundan dolayı ilişki ve etkileşimleri sınırlı olan gruplardır. Örneğin meclis, parti, millet gibi.

GRUBUN SÜREKLİLİĞİNE GÖRE GRUPLAR

1. GEÇİCİ GRUPLAR

Belli bir işi yapmak veya bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelen kişilerden oluşan ve amaca ulaşıldığında dağılan gruplardır. Örneğin kamp yapan işçiler ve yardım grupları gibi.

2. UZUN SÜRELİ GRUPLAR

Süreleri, üyelerinin ömürlerinden uzun olan gruplar uzun süreli gruplardır. Örneğin aile, millet, köyler, komşular gibi.

GRUBA KATILMA ŞEKLİNE GÖRE GRUPLAR

1. KATILIMIN İSTEĞE BAĞLI OLDUĞU GRUPLAR

Gruba katılımın bireyin iradesine bağlı olduğu gruplardır. Örneğin dernek, parti sendika üyeliği gibi.

2. KATILIMIN ZORUNLU OLDUĞU GRUPLAR

Bireyin iradesi dışında katıldığı gruplardır. Örneğin aile, millet, akrabalık gibi.

KURULUŞ BİÇİMLERİNE GÖRE GRUPLAR

1. RESMÎ GRUPLAR

Yasa ve yönetmeliklerin geçerli olduğu, resmî kurallara göre var olan gruplardır. Örneğin ordu, sendika, okul gibi.

2. RESMÎ OLMAYAN GRUPLAR

Yazılı hâle getirilmiş yasa, tüzük ve yönetmelikler yerine grup üyelerince geliştirilen yazısız birtakım kurallara, örf ve âdetlere göre var olan gruplardır. Örneğin oyun, aile, komşuluk gibi.

GRUP DIŞI TOPLULUKLAR

TOPLUMSAL YIĞINLAR

Fiziki olarak bir arada bulunan, fakat aralarında karşılıklı ilişki bulunmayan, birbirini tanımayan, geçici bir süre bir arada olan kişilerin oluşturduğu bir topluluktur. Örneğin sıradan kalabalıklar, izleyiciler, dinleyiciler, gösteri toplulukları.

TOPLUMSAL KATEGORİLER

Aynı fiziksel mekânı paylaşmayan, fakat ortak bir takım özellikleri olan topluluklardır. Örneğin aynı takımı tutanlar, işçiler, memurlar, göçmenler.

SOSYOLOJİNİN DOĞUŞUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

RÖNESANS VE REFORM

AYDINLANMA ÇAĞI

SİYASAL DEVRİMLER

BİLİMİN GELİŞMESİ

FRANSIZ İHTİLALİ

SANAYİ DEVRİMİ

KENTLEŞME

KAPİTALİZM

ULUS DEVLET

SOSYOLOJİ
19. YÜZYILDA FRANSA'DA
ORTAYA ÇIKMIŞTIR.

AYDINLANMA FELSEFESİ

18. yüzyıl Aydınlanma Çağı düşünürleri doğa, insan ve toplum hakkında yeni bir düşünce sistemi oluşturmuş; akıl ile bilimin değerini ve toplumsal ilerleme fikirlerini geliştirerek bunlar üzerinde uzlaşmışlardır. Aydınlanma Çağı'nda insan ve toplum üzerine yeni düşünme yolları ortaya çıkmıştır. Bu durum, toplumsal süreçlerin anlaşılmasını sağlayacak olan sosyal bilimlerin gelişmesi için gereken koşulları oluşturmuştur.

Fransız Devrimi

Aydınlanma Dönemi boyunca tartışılan demokrasi, cumhuriyet, haklar, yurttaşlık gibi konular Fransız aydınlarının ana gündemini oluşturmuştur. Diğer taraftan Fransız halkının gitgide yoksullaşması karşısında krallığın buna kayıtsız kalması, Fransa kralının mutlak gücünün sorgulanmasına yol açmıştır. Bu temel sebeplerle 1789 yılında Fransa'da özgürlük ve eşitlik talebiyle monarşiye karşı bir halk ayaklanması başlamıştır. Krallığın teslimiyetiyle monarşinin yetkileri daha sonra hazırlanan anayasa ile sınırlandırılmıştır. Fransa'da başlayan devrim, sadece Fransa monarşisini ilgilendiren bir konu olmamış, tüm krallık ve imparatorlukların yerine ulus-devletlerin inşa sürecini başlatmıştır. Bu yeni sisteme geçiş; toplumun tüm kurumlarının yeniden yapılanması anlamına gelmiştir. Değişen toplumsal yapının ancak bilimsel yöntemlerle anlaşılacağı düşüncesi, sosyolojinin bir bilim olarak doğuşunda ve gelişmesinde etkili olmuştur.

Sanayi Devrimi

Fransız Devrimi'nin etkisiyle yıkılan krallık ve imparatorlukların yerini 18. yüzyıldan itibaren ulus-devlet modelleri almaya başlamıştır. İmparatorlukların simgesi olan tarım toplumunun yerini ise sanayi toplumu almıştır. Sanayileşme süreci 18. yüzyılda İngiltere'de başlamış ve neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır. Bu dönem, bilimsel çalışmaların hız kazanmasıyla birçok icada sahne olmuştur. Özellikle buharlı makinelerin icadı ile lokomotifler ve vapurlar ticareti daha hızlı ve güvenli hâle getirmiştir. Benzer şekilde dokuma makinelerinin icadı ile tekstil ürünleri, manifaktür denilen küçük fabrikalarda üretilmeye başlanmıştır. Fabrika sistemine geçişle birlikte üretim araçlarının sahipleri olan kapitalistler ile yine o fabrikalarda ücret karşılığında çalışan işçiler olmak üzere iki sınıf ortaya çıkmıştır.

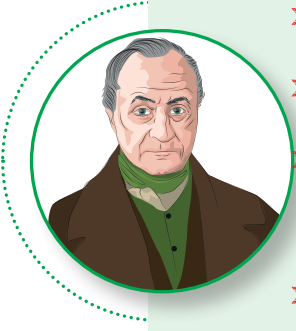
Tüm bu siyasi ve ekonomik gelişmeler toplumsal yapıyı değiştirirken birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların sistematik ve bilimsel yöntemlerle anlaşılacak istenmesi ve buna çözüm üretme çabaları sosyolojinin bilim olma sürecinde etkili olmuştur.

Sanayileşme süreci ve Fransız Devrimi beraberinde toplumsal hayatın hemen her alanında düzensizlikler getirmiştir. Bu düzensizliklere çözüm getirmek için sistematik kuramlar geliştirerek toplumsal düzeni sağlama arayışı sosyolojinin çıkış noktasını oluşturmuştur. İlk sosyologlar, içinde yaşadıkları sanayileşme sürecinin toplumsal alanda yarattığı sorunları çözmek amacıyla toplumsal hayatın farklı alanlarını da kapsayan bütünlüklü, sistematik öneriler ortaya koydular. Aydınlanma Çağı düşünürleri, 18. yüzyılda toplumsal hayat üzerine önceki düşünürlerden daha sistematik ve tutarlı bir şekilde çalışmaya başlamışlardır. Çözümlemenin bilimsel ilkelerini insan, insan doğası ve topluma uygulayarak yönetsel bir yola başvurmuşlardır. Bu düşünürler, aynı zamanda açık bir şekilde uzmanlaşmış bir toplum biliminin oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle birçok araştırmacı, onları sosyolojinin öncüleri ve kurucuları olarak kabul etmektedir.

SOSYOLOJİNİN BAĞIMSIZ BİR BİLİM HÂLINE GELMESİNE KATKI SAĞLAYAN SOSYOLOGLAR

AUGUSTE COMTE (1798-1857)

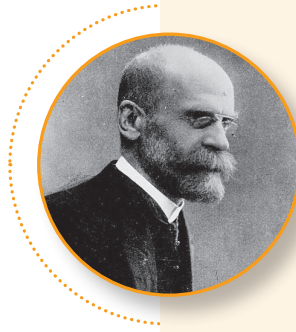

- » Comte, sosyolojinin kurucusu ve isim babasıdır.
- » Sosyoloji terimini ilk kez kullanmış,
- » Sosyolojinin ilke ve yöntemleri üzerinde durmuştur. Amacı toplumsal durumları açıklayacak bilimsel yöntem oluşturmaktır.
- » Sosyolojiyi toplumu inceleyen pozitivist bir bilim dalı olarak tasarlamıştır. Toplumun çözüm-

lenmesinde doğa bilimlerini model alarak kullanılacak pozitivist yöntemi gözlem, karşılaştırma ve deney olarak belirlemiştir.

- » Doğa bilimlerinde olduğu gibi toplumsal yaşamın yasalarını bulmak istemiş ve bu yasaları, toplumsal gerçeği oluşturan ve açıklayan sosyolojik yasalar olarak tanımlamıştır. "Pozitif Felsefe Dersleri", görüşlerini ifade ettiği temel eseridir.

EMİLE DURKHEİM (1858-1917)

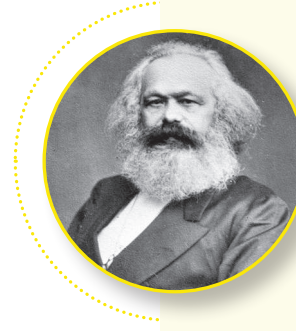

- » Durkheim'a doğa bilimlerinde olduğu gibi toplumu da nesnel bir şekilde kavrayabiliriz.
- » Durkheim sosyoloji literatürüne "kolektif bilinç", "mekanik ve organik dayanışma" "anomi" ve "iş bölümü" kavramlarını kazandırmıştır.
- » Anomi, toplumsal dengenin ve toplumsal bütünleşmenin bozulması ile ortaya çıkan bireysel

davranışlardaki kuralsızlık hâlidir.

- » Ona göre toplumu bir arada tutan şey dayanışmadır ve iki tür dayanışma vardır. **1-Mekanik dayanışma:** Küçük toplumsal gruplarda görülen grup üyelerinin birbirini tanıdığı, birincil ilişkilerin hâkim olduğu dayanışmadır. **2-Organik dayanışma:** Büyük toplumsal gruplarda ya da toplumlarda görülür. İkincil ilişkiler vardır. İlişkiler resmî ve çıkar temellidir.
- » Ünlü sosyolog, "İntihar" adlı kitabında intiharı toplumsal bir sorun olarak ele almıştır.
- » İşlevselci olarak adlandırılan bir toplum modeli benimsemiştir. Toplumu, bir bütünü oluşturmak amacıyla farklı işlevler üstlenmiş parçalardan oluşan biyolojik bir organizmaya benzetir.

KARL MARX (1818-1883)

- » Üretim biçimleri, toplumsal sınıflar, emek, sermaye, yabancılaşma ve sınıf çatışması gibi kavramları sosyolojiye kazandırmıştır.
- » Toplumsal yapıyı, ilişkileri ve değişimi ekonomik nedenlere dayandırmıştır.
- » İşçi sınıfının taleplerini gündeme taşımış ve kapitalizmi eleştirerek yerine sosyalist bir toplumun kurulmasını önermiştir.

» Ona göre alt yapı, üst yapıyı belirler ve tüm değişimlerin temelinde ekonomi vardır.

- » Diyalektik materyalizmin kurucusudur. Bu görüşe göre insanların toplumsal ilişkilerini bilinçleri belirlemez, aksine toplumsal ilişkileri bilinçlerini belirler.

MAX WEBER (1864-1920)

- » Pozitivistlerin aksine doğa bilimlerine ait yöntem ve kavramların sosyolojide aynen kullanılmasına karşı çıkan Weber'e göre düşünebilme yetisine sahip olan insan, toplumsal yaşamda başkalarının düşüncelerini ve tepkilerini hesaba katarak hareket eden kültürel bir varlıktır.

» Kültürel varlıklar olarak insanlar toplumsal yaşamda genellikle başkalarına yönelik, belirli anlamlar taşıyan eylemlerde bulunur. İnsan eyleminin toplumsal olduğunu düşünen Weber'e göre sosyologlar, toplumsal eylemi bilimsel olarak açıklamaya başlamadan önce bireyin eyleme atfettiği anlamı yorumlamak zorundadırlar.

- » Weber, kapitalizmin gelişimini açıklamak amacıyla "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu" adlı eseri yazmıştır.
- » Weber'e modern toplumun iki temel özelliği vardır:
  1. Toplumsal ilişkilerde akılcılığın hâkim olması
  2. Yönetimde ve ekonomide bürokratikleşmenin egemen olması

SOSYOLOJİDE KULLANILAN BAŞLICA YÖNTEMLER

TÜMEVARIM

Tek tek gözlemlerden hareketle genel yargılara ulaşmaktır.

TÜMDENGELİM

Doğruluğu kabul edilmiş genel yargılardan özel yargılara ulaşmaktır.

ANALOJİ

İki durum arasındaki ortak özelliklerden yola çıkarak, biri hakkında verilen bir yargıyı diğeri hakkında da vermektir.

Diğalektik Yöntem

Karşıtların çelişkisi, değişim-dönüşüm, hareket ve bütünlük olmak üzere dört temel ilkeye dayanır. Her bir oluşum ve süreç, bir bütünlük içinde diğeri ile ilişkisi çerçevesinde anlaşılabilir.

Pozitivist Araştırma Yöntemi

Pozitivist yaklaşım; toplum hakkında nesnel, kesin, genelgeçer bilgilere ulaşabileceğini ve doğa bilimlerinin yöntemlerinin sosyolojide kullanılabileceğini öne sürer.

Anlama-Yorumlama Yöntemi

Toplum ve doğanın farklı olduğunu, doğa bilimlerindeki nedensellik ilkesinin toplumsal konuları incelerken geçerli olmadığını düşünür. Buna göre sosyoloji toplumsal eylemin amacını ve anlamını kavramaya ve yorumlamaya odaklanmalıdır.

Tarihsel İnceleme

Tarihsel sosyoloji, tarihsel malzemeyi kullanarak toplumsal olgu ve olayları anlamaya ve açıklamaya çalışır.

1 Gözlem

SOSYOLOJİDEKİ VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

4 İstatistik

2 Anket

5 Sosyometri

3 Mülakat

6 Monografi

1 GÖZLEM

Amaca uygun olarak yapılan araştırmanın izlemesi ve olayları kaydedilmesidir. İkiye ayrılır:

1. KATILIMLI GÖZLEM

Araştırmacı incelemek istediği toplumsal grubun içerisine, o grubun bir üyesi olarak dâhil olup gözlemlerde bulunur. Daha çok küçük gruplarda uygulanır.

2. KATILIMSIZ GÖZLEM

Araştırmacının, araştırma konusunu olaylara dâhil olmadan yani bir gözlemci olarak izlediği gözlem türüdür.

2 ANKET

- » Önceden hazırlanmış soruların cevaplayıcılara posta, genel ağ veya telefon aracılığıyla ya da yüz yüze sorulduğu veri toplama tekniğidir. Anketler sayesinde bireylerin toplumsal olaylarla ilgili görüşlerini öğrenmek mümkün olur. Anket uygulamalarında araştırılmak istenen bireylerin tamamı "evren", evreni temsil edici nitelikteki örnek grup ise "örneklem" olarak adlandırılır. Örneklem, evreni ne kadar başarılı temsil ederse sonuçlar o kadar gerçeğe yakın olur.
- » Hazırlanan sorular kısa açık ve sade olmalıdır.
- » Geniş bir kitlenin genel görüşlerini öğrenmemizi sağlar ama sonuçları yüzeyseldir.

3 GÖRÜŞME

- » Yüz yüze konuşmaya dayalı bilgi edinme tekniğidir.
- » Büyük çaplı araştırmalarda kullanılması zordur.
- » Görüşmeden önce sorular hazırlanmalı
- » Görüşme sonuçları kayıt altına alınarak nesnellik sağlanmalıdır.

4 İSTATİSTİK

- » Tüm araştırma teknikleriyle elde edilen bilgilerin sayısal olarak yorumlanmasıdır.
- » İstatistik, sayısal ve grafiksel sonuçları yansıtır.
- » Bu sayede toplumsal olgulara nesnel anlam katılır.

5 MONOGRAFI

- » Sınırları belirlenmiş bir konunun tüm boyutlarıyla, sistematik bir biçimde ele alınarak derinlemesine incelenmesini olanaklı kılan araştırma tekniğidir.
- » Bu teknik ilk kez Fransız mühendis Le Play tarafından maden ocaklarında çalışan işçi ailelerinde uygulanmıştır.

6 SOSYOMETRİ

- » Küçük gruplarda bireyler arasındaki sevgi, bağlılık gibi yaklaşma veya nefret gibi uzaklaşma modellerini açıklamayı sağlayan bir araştırma tekniğidir.
- » Bu yöntemde kişilerin birbirlerine yakınlaşma ve uzaklaşma dereceleri sosyometrik testlerle ölçülür ve elde edilen bilgiler "sosyogram" denilen şema ve grafiklerle ifade edilir.
- » İş yerlerinde, askerlikte okullarda başvurulan bir tekniktir.
- » Teknik, Moreno tarafından geliştirilmiştir.

Aşağıdaki tabloları inceleyerek soruyu cevaplayınız.

Adı soyadı : Sınıfı :		SOSYOMETRİ										Tarih : / /		
		Seçilen					Seçen							
Sıra	Adı Soyadı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
1														
2														
3														
4														
5														
		1. Tercih Sayısı		2. Tercih Sayısı		3. Tercih Sayısı		Toplam						

1. Tercih (Kırmızı Ok)
2. Tercih (Mavi Ok)
3. Tercih (Yeşil Ok)

▲ Erkekleri temsil eder.
● Kızları temsil eder.

TÜRK SOSYOLOGLARININ SOSYOLOJİYE KATKILARI

ZİYA GÖKALP (1876-1924)

- » İlk Türk sosyoloğu olarak kabul edilmektedir.
- » Ziya Gökalp, 1914 yılında İstanbul Darülfünununda sosyoloji kürsüsünü kurarak sosyolojinin Türkiye’de kurumsallaşmasını sağlamıştır.
- » Sosyolojik yöntem olarak pozitivist bir anlayışı benimser.
- » Kültür ve medeniyet kitabında görüşlerini ifade etmiştir.
- » Ona göre Türk toplumu Batı’dan aldığı değerleri kendine özgü ahlaki ve kültürel değerlerle birleştirerek bir senteze ulaşması gerektiğini savunmuştur. Sentezi “Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak” şeklinde özetlenir.
- » Gökalp’e göre kültür toplumlara özgüdür, aktarılmaz. Ama medeniyet tüm toplumların ortak malıdır, aktarılabilir.

PRENS SABAHATTİN (1879-1948)

- » “Ademimerkeziyetçilik” adını verdiği siyasi düşünceyi savunmuştur.
- » Siyasal düşüncesini bir kuramda temellendirmek için ya da siyasal fikirlerini sistemleştirmeye yarayan bir araç bulmak için Le Play’i, onun sosyoloji okulunu ve sosyolojik düşüncesini benimsemiştir.
- » “Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?” adlı çalışması temel eserlerindedir. Ona göre toplumsal yapıyı kemiren, Türk toplumunu uçuruma sürükleyen hastalığın nedenlerinden ilki özel hayatta geleneğe dayanan ve bireyselliği öldüren eğitim sistemi, ikincisi genel hayatta merkezçiliğe dayanan yönetim sistemidir.
- » Prens Sabahattin, kişisel girişim ve ademimerkeziyetçiliğe (merkezî olmayan bir yönetime) dayanan bir üretim ve yönetim biçimini, liberalizmi savunmuştur.
- » Ona göre çözüm “kamucu toplum”dan “bireyci toplum”a geçiştir. Kamucu toplumda her şey devlet merkezinde karar verilir, yerel yönetimler ve birey önemsenmez, geniş bir memur zümresi toplumu durağan hâle getirir. Bireyci toplumda yerel yönetimler güçlüdür ve bireysel girişimcilik ön plandadır. İngiltere modeline yakınlık duyan Prens Sabahattin’e göre güçlü bireyler olmadan güçlü toplum mümkün değildir. Eğitim sistemi güçlü ve girişimci bireyler yetiştirecek şekilde yapılandırılmalıdır.

NİYAZİ BERKES (1908-1988)

- » Osmanlı Devleti Dönemi’nden başlayarak Türkiye’nin geçirdiği toplumsal dönüşümler üstüne çalışmalar yapmıştır. Çalışmalarının ana konusu, Türkiye’nin çağdaşlaşma sorunudur.
- » Niyazi Berkes’e göre Türkiye’nin Batılılaşması; laiklik, çağdaşlaşma ve milliyetçiliğin birleşimi ile gerçekleşebilecektir. Türkiye’nin laiklik sürecinin kökeninin Osmanlı Devleti’nde başladığını savunmuştur. II. Mahmut Dönemi’nde yapılan hukuki düzenlemelerin bu süreci başlattığı; Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi gibi o dönemin Türk aydınlarının da düşünsel arka planı oluşturduğu görüşündedir. “Türkiye’de Çağdaşlaşma” adlı kitabında tarihsel olayların cumhuriyet rejimini hazırladığını iddia eder.

MÜBECCEL BELİK KIRAY 1923-2007)

- »»» Sosyolojiye kır ve kent sosyolojisi alanlarında saha araştırmalarına dayalı çalışmaları ve toplumsal değişim olgusuna özgün yaklaşımlarıyla katkı sağlamıştır. “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” (1964) adlı kitabında Ereğli Demir Çelik Fabrikasının kuruluşuyla kasabanın toplumsal yapısında ortaya çıkan değişimleri ve sorunları incelemiştir.
- »»» Türkiye'nin geleneksel üretim ilişkilerine dayalı toplum yapısından sanayi toplum yapısına geçerken yaşadığı sorunlar ve bu geçiş sırasında kurumlardaki değişim, onun araştırmalarının temelini oluşturmuştur.
- »»» Kiray'a göre toplum bir bütündür ve denge hâlinindedir ancak çok çabuk çözülecek kadar da hassas bir dengesi vardır. Kiray'ın “tampon kurumlar” olarak adlandırdığı kurumlar, değişen ya da çözülen toplumu yeniden dengeye oturtur. Aile, özellikle de geniş aile, toplumsal değişimde ortaya çıkabilecek sorunları hafifletici bir etkiye sahip olan önemli bir tampon kurumdur. Kiray; az gelişmiş toplumların genel karakteristiği, kentleşme sorunu, toplumsal tabakalaşma ve toplumsal değişimin dinamikleri konularını ele almış ve bu konularla ilgili kapsamlı ve nicel araştırmalar yapmıştır.

Sosyolog Kimdir? Sosyoloğun Özellikleri

- »»» Sosyolog; toplumu, toplum ile bireyin karşılıklı ve karmaşık ilişkisini anlamaya çalışan kişidir.
- »»» Sosyologlar, gözlemci, araştırmayı seven, çözüm odaklı ve toplumsal konulara ilgili olan kişilerdir.
- »»» Sosyolog toplumun kalbine doğru bir yolculuğa çıkan ve görünenin, aşikâr olanın altında yatan nedenleri araştıran kişidir.
- »»» Dünyanın sadece “biz”lerden, bize benzeyenlerden oluşmadığını göstererek bizleri farklılığa karşı duyarlı kılan kişidir.
- »»» Doğru bildiklerimizi sorgulamaya açıp zihinsel ön kabullerimizi sarsan, bize kendimizle ve toplumla ilgili yeni yaklaşımlar sunan kişidir.
- »»» Sosyoloğun rolü, sosyal yaşama ilişkin gerçeklikleri, hiçbir olguyu mutlaklaştırmadan nesnel bir şekilde, bilimsel kuşkuculuk ve değerlendirme ölçütleri çerçevesinde ortaya koymaya çalışmaktır.
- »»» Sosyolog, sosyal gerçekliği, onun çok boyutlu yapısını ve değişkenliğini dikkate alarak analiz etme çabasıdır.
- »»» Sosyologlar toplumsal yaşamdaki olay ve olguların neden, nasıl ve hangi koşullarda ortaya çıktığını açıklamaya çalışırlar.
- »»» Sosyologlar sorgulayıcı kişilerdir. Sorular sorarak rahat ve sessiz hayat tarzını bozarak, gerçekliği ortaya koyma çabasıdadırlar.

